

# RELATAREA EVENIMENTELOR TRAGICE: VICTIMELE, COMUNITATEA ȘI JURNALIȘTII

RALUCA MUREȘAN

*Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*

[raluca.muresan@ulbsibiu.ro](mailto:raluca.muresan@ulbsibiu.ro)

**Title:** “Covering Tragic Events: Victims, Community and Journalists”

**Abstract.** Tragic events with many victims, such as disasters, accidents, or violent acts, are news topics all over the world, and the public interest in such events is generally high. Through this study, centered around the question “How should media professionals report tragic events?”, we aim to identify methods by which journalists can find a balance between the emotional value of news stories regarding tragic events and information, pure, factual, indispensable to the public, without which he cannot gain a complete understanding of the event. We will focus on special categories of people, namely victims, survivors, and their relatives, on the reaction of the community and how is influenced by the media coverage of tragic events, but also on how the journalists who cover these events are affected.

**Keywords:** *community; compassion; ethics; disaster; journalism; media coverage; privacy; responsibility; solidarity; survivors; tragic events; victims;*

Numeroși teoreticieni au fost preocupați de cercetarea modului în care mass-media acoperă evenimentele tragice<sup>1</sup> și au constatat că provocarea cea mai mare a jurnaliștilor este aceea de a găsi un just echilibru între două obligații contradictorii: obligația de a informa publicul corect și complet, de a răspunde cu celeritate cerințelor consumatorilor de media și obligația de a manifesta compasiune și discreție față de suferința celor afectați direct de tragedie, fără a le expune excesiv viața privată.

Astfel, avem pe de o parte obligația mass-media de a informa publicul cu privire la cele întâmplate, de a investiga cauzele care au dus la producerea tragediei, de a urmări modul în care acționează autoritățile, tragerea la răspundere a celor vinovați etc., iar pe de altă parte obligația de a trata cu maximă responsabilitate, decență și compasiune astfel de evenimente, respectând demnitatea și dreptul celor afectați de tragedie de a-și trăi durerea în intimitate.

Nu putem să nu remarcăm însă frecvența materialelor care abundă de imagini ale victimelor și de detalii sfâșietoare legate de sfârșitul tragic al acestora, deși fotografierea sau filmarea în detaliu a cadavrelor, intruziunea în viața privată a familiilor victimelor tragediilor, exploatarea suferinței rudelor victimelor, accentuarea

<sup>1</sup> J. Scanlon, “Research about the Mass Media and Disaster: Never (Well Hardly Ever) The Twain Shall Meet”, în vol. *Disciplines, Disasters and Emergency Management*, ed. David A. McEntire, Illinois: Charles C Thomas Publisher Ltd. Springfield, 2006, 75 – 94; Gortner, E.M., Pennebaker, J.W., “The Archival Anatomy of a Disaster: Media Coverage and Community-wide Health Effects of the Texas A&M Bonfire Tragedy”, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(5)/2003, pp. 580-603.

detaliilor morbide reprezintă evidente încălcări ale normelor etice care ghidează această profesie.

Evenimentele tragice afectează în mod diferit trei categorii importante de public: victimele, comunitatea în ansamblul său și jurnaliștii care relatează aceste evenimente<sup>2</sup>.

### **Categorii speciale de persoane: victimele, supraviețuitorii și rudele acestora**

În relatările evenimentelor tragice, jurnaliștii trebuie să țină cont de principiul moral potrivit căruia „persoanele aflate în suferință au dreptul la demnitate și respect, în ciuda faptului că evenimentele i-a transformat în subiect de știri”<sup>3</sup>.

Mass-media realizează portrete ale victimelor, folosindu-se de fotografii și informații preluate de pe conturile acestora de pe rețele sociale sau de la rude și prieteni. În majoritatea cazurilor, aceste informații se referă la studii, profesie, loc de muncă, pasiuni, stare civilă, copii, familie etc. Platformele social media oferă numeroase informații despre o persoană, chiar și după decesul acesteia, iar jurnaliștii sunt liberi să preia informații de pe profilul public al utilizatorilor acestor platforme<sup>4</sup>.

Pentru a preveni prejudiciere unor persoane, în special rude sau apropiați ai victimelor, al căror drept la viață privată poate fi lezat datorită legăturii lor cu persoana decedată, unii autori recomandă jurnaliștilor să răspundă la următoarea întrebare: “Informațiile obținute de pe platformele social media valorează mai mult decât prejudiciul adus profesiei și durerea provocată prin preluarea lor?”<sup>5</sup> Dacă răspunsul este afirmativ, atunci jurnaliștii pot da publicității informații personale de pe profilurile publice ale victimelor de pe platformele social media. Un principiu moral după care ar trebui să se ghideze jurnaliștii în chestiuni legate de viața personală spune că „demnitatea persoanelor nu trebuie să fie afectată în numele privilegiului presei”<sup>6</sup> de a avea acces la informații, iar, în astfel de situații, pentru a putea primi o justificare etică, informația trebuie să treacă testul acestui principiu.

Aceste materiale, care pun accentul pe victime văzute ca indivizi, sunt numite în literatura de specialitate „povești de interes uman” (human interest stories) și sunt considerate elemente indispensabile, fundamentale în relatările despre dezastre sau tragedii<sup>7</sup>.

În cazul producerii unor tragedii, jurnaliștii pot reconstitui firul evenimentelor intervievând supraviețuitorii. Informațiile despre tragedii sau dezastre sunt, evident, de interes public, însă trebuie cumpănit cu atenție dacă

<sup>2</sup> A. White, *To Tell You the Truth: The Ethical Journalism Initiative*, Belgium: International Federation of Journalists, 2008, p. 89.

<sup>3</sup> C. G. Christians, M. Fackler, K. B. Rotzoll, K. B. McKee, *Etica mass-media. Studii de caz*, Polirom, Iași, 2001, p. 125.

<sup>4</sup> G. Whitehouse, “Newsgathering and Privacy: Expanding Ethics Codes to Reflect Change in the Digital Media Age.” *Journal of Mass Media Ethics*, 25/2010, pp. 322-323.

<sup>5</sup> G. Whitehouse, *op. cit.*, p. 322.

<sup>6</sup> C. G. Christians, M. Fackler, K. B. Rotzoll, K. B. McKee, *op. cit.*, p. 115.

<sup>7</sup> J. Scanlon, *op. cit.*, pp. 75-94.

supraviețuitorii trebuie convinși să dea declarații presei. Jurnaliștilor li se recomandă găsirea unui echilibru între nevoia de a obține informații și respectul față de durerea celor implicați, iar acest lucru este uneori dificil de realizat în practică. Trebuie stabilit dacă scopul jurnaliștilor care caută să obțină informații de la supraviețuitorii unor evenimente dramatice este cu adevărat cel al informării publicului sau astfel de informații sunt prezentate doar pentru a produce emoție. Același principiu trebuie respectat și în cazul interviewării rudelor victimelor, fără a exploata suferința acestora în scopul obținerii unor materiale emoționante. Rudelor victimelor trebuie să li se permită să-și plângă pierderea celor dragi în intimitatea spațiului privat și să păstreze un oarecare controlul asupra divulgării unor fapte ce țin de viața privată a celor decedați<sup>8</sup>. Putem exemplifica aici cu modul în care posturile de televiziune din România au reflectat tragedia de la Caracal, aproape toate difuzând imagini cu părinții fetelor ucise distruși de durere, inclusiv unele cu mama uneia dintre victime leșinând copleșită de suferință și primind îngrijiri medicale într-o ambulanță. Într-o postare dură pe Facebook, membru CNA, Radu Herjeu, a acuzat de cinism televiziunile care au ales să difuzeze acele imagini: „Televiziunilor, chiar vă temeți că, dacă nu filmați intens și îndelung niște oameni exact în momentul în care primesc confirmarea morții copilului lor, o să pierdeți audiența? Nu există niciun interes public în a vedea în ochii lor cum li se prăbușește universul! Absolut nici unul! Există, însă, un alt interes. Meschin, cinic și care n-are nimic de-a face cu dreptul la informare!”<sup>9</sup>

### **Reacția comunității: solidaritate în social media**

Evenimentele dramatice, în special cele soldate cu numeroase victime, produc „o experiență colectivă de șoc și durere”<sup>10</sup> și pot avea ca efect generarea unui val de solidaritate în comunitățile afectate de aceste evenimente. Nu este obligatoriu să se întâmple acest lucru, dar modul în care o tragedie este reflectată în mass-media poate constitui un factor important în influențarea felului în care comunitatea reacționează și în promovarea solidarității sociale<sup>11</sup>.

O practică răspândită în mediul online este aceea ca, după producerea unui eveniment tragic de amploare, nume cu notorietate în spațiul public (politicieni, artiști, sportivi, jurnaliști etc.), dar și oameni obișnuiți să își modifice fotografia de profil de pe Facebook folosind filtre sau imagini temporare care au legătură cu acel eveniment. Astfel Facebook oferă o modalitate simplă, vizuală, de exprimare a solidarității, fiind create filtre pentru toate atacurile

<sup>8</sup> G. Whitehouse, *op. cit.*, p. 322.

<sup>9</sup> A. Constanda, Posturile TV, puse la zid pentru imaginile dureroase cu părinții victimelor din Caracal. Membru CNA: „Un interes meschin și cinic”, *Adevărul.ro*, 29 iulie 2019, disponibil la: [https://adevarul.ro/entertainment/tv/posturile-tv-puse-zid-imaginile-dureroase-parintii-victimelor-caracal-membru-cna-un-interes-meschin-cinic-1\\_5d3ebee6892c0bb0c6f904c9/index.html](https://adevarul.ro/entertainment/tv/posturile-tv-puse-zid-imaginile-dureroase-parintii-victimelor-caracal-membru-cna-un-interes-meschin-cinic-1_5d3ebee6892c0bb0c6f904c9/index.html) (accesat în 15.10.2020).

<sup>10</sup> E. M. Gortner, J. W. Pennebaker, *op. cit.*, p. 581.

<sup>11</sup> J. Hawdon, A. Oksanen, P. Räsänen, „Media Coverage and Solidarity after Tragedies: The Reporting of School Shootings in Two Nations”, *Comparative Sociology*, no. 11, 2012, p. 846.

teroriste majore din ultimii ani. Spre exemplu, suprapunerea imaginii translucide cu steagul țării atacate peste fotografia de profil a fost utilizată prima oară după evenimentele de la Paris din noiembrie 2015. De asemenea, utilizatorii pot opta pentru utilizarea unei rame dedicate, așa cum s-a întâmplat în urma atacurilor de la Londra din martie 2017, când a fost creată o ramă cu mesajul "We Stand With London", pot afișa un hashtag, pot crea și/sau distribui mesaje de sprijin sau de condoleanțe.

O altă practică o reprezintă crearea de grupuri pentru susținerea victimelor sau familiilor acestora. Spre exemplu, după incendiul din 2015 din Clubul Colectiv a fost creat un grup civic, „Corupția ucide”, care și-a asumat rolul de a educa, responsabiliza și informa cetățenii asupra drepturilor și libertăților acestora. În zilele care au urmat tragediei, în București, dar și în alte orașe importante din România, sub sloganul „Corupția ucide!” au fost organizate marșuri de solidaritate cu victimele tragediei, care ulterior s-au convertit în cele mai mari proteste antisistem postdecembriste din România.

### **Expunerea jurnaliștilor la evenimente tragice**

Jurnaliștii care transmit informații de la locul unei tragedii, care filmează sau fotografiază victimele, realizează interviuri cu supraviețuitorii sau se documentează cu privire la cauzele unei tragedii pot suferi traume. Acesta este „prețul personal și profesional”<sup>12</sup> pe care îl plătesc o parte dintre jurnaliștii care acoperă astfel de evenimente, care sunt impresionați, afectați de tragediile altor oameni. Așa cum s-a evidențiat și în literatura de specialitate „problemele legate de viața particulară (...) sunt printre cele mai dureroase probleme întâlnite de reporterii sensibili. Deseori acestea rămân în conștiința lor ca amintirea unor bătălii pierdute”<sup>13</sup>.

După tragedia de la clubul Colectiv, o cunoscută jurnalistă, prezentatoare a principalului jurnal de știri al celui mai important post comercial de televiziune din România, a scris într-o postare pe blogul personal: „Nu mai pot duce atâtea drame într-un timp atât de scurt (...) când se apropie seara simt un nod în gât și o durere în piept. Pentru că nu pot de fapt să duc durerea părinților care-și îngroapă copiii (...)”<sup>14</sup>. Postarea, relevantă pentru modul în care unii dintre jurnaliști sunt afectați de evenimentele tragice pe care le relatează, a fost preluată de o mare parte a mass-media.

Dar, așa cum corect au observat unii autori, nu toți reporterii sau fotografiile sunt afectați de evenimentele traumatizante pe care le acoperă, tipul de expunere și trăsăturile persoanei fiind variabilele în funcție de care unii pot să nu fie afectați deloc de cele văzute, pe când alții pot prezenta simptome specifice

<sup>12</sup> C. G. Christians, M. Fackler, K. B. Rotzoll, K. B. McKee, *op. cit.*, p. 115.

<sup>13</sup> *Ibidem*.

<sup>14</sup> Realitatea.net, „#Colectiv. Andreea Esca, postare cutremurătoare: Acum e prea mult, nu mai pot. Mamă, iartă-mă...”. 12 noiembrie 2015, disponibil la: [http://www.realitatea.net/colectiv-andreea-esca-postare-cutremuratoare-acum-e-prea-mult-nu-mai-pot-mama-iarta-ma\\_1828839.html#ixzz3zBlxHodL](http://www.realitatea.net/colectiv-andreea-esca-postare-cutremuratoare-acum-e-prea-mult-nu-mai-pot-mama-iarta-ma_1828839.html#ixzz3zBlxHodL) (accesat în 15.10.2020).

șocului post-traumatic<sup>15</sup>.

Ilustrativă în acest sens este o postare pe Facebook a unei jurnaliste de la un post de televiziune național, făcută în noaptea tragediei de la Colectiv, care a stârnit reacții dure din partea colegilor de presă. „Deși sunt obosită nu pot să nu zâmbesc la gândul că am cea mai mișto meserie din lume”, a scris jurnalista, după ce a transmis în direct informații de la locul tragediei<sup>16</sup>.

### **Reglementări legale și deontologice**

Reglementările legale în vigoare impun instituțiilor media din domeniul audiovizual anumite obligații legate de modul în care trebuie acoperite evenimentele tragice, soldate cu pierderi de vieți omenești. Dintre acestea, semnificative ni se par, în primul rând, cele care se referă la respectarea intimității și demnității persoanelor care se află în suferință. Astfel, potrivit art. 41 din codul de reglementare a conținutului audiovizual (Decizia C.N.A. nr. 220/2011), furnizorii de servicii media audiovizuale nu pot difuza:

„a) imagini ale persoanei aflate în situația de victimă, fără acordul acesteia;

b) imagini ale persoanei fără discernământ sau decedate, fără acordul familiei;

c) imagini care exploatează sau scot în evidență traumele ori traumatismele unei persoane”.

De asemenea, art. 45 stipulează că „Orice persoană are dreptul la respectarea intimității în momente dificile, cum ar fi o pierdere ireparabilă sau o nenorocire”. În continuare, același articol stabilește că „În cazul situațiilor de suferință umană, al dezastrelor naturale, accidentelor sau al actelor de violență, furnizorii de servicii media audiovizuale au obligația de a respecta imaginea și demnitatea persoanelor aflate în astfel de situații”.

Codurile deontologice la care au aderat cele mai importante asociații profesionale din România nu conțin multe recomandări legate de reflectarea evenimentelor tragice de către mass-media. Puținele reguli, care ar trebui să ghideze jurnaliștii în luarea unor decizii etice atunci când vine vorba de evenimente tragice, soldate cu un număr mare de decese și cu vătămări grave, se referă strict la respectarea dreptului la viață privată. Unul dintre cele mai importante coduri etice, cel elaborat de Convenția Organizațiilor de Media, prevede că jurnalistul este dator să respecte viața privată a persoanei (art. 2.1.2) și recomandă o protecție specială în cazul anumitor persoane, precum victimele accidentelor, calamităților sau infracțiunilor, stabilind că identitatea acestora nu ar trebui dezvăluită, decât în situația în care există acordul acestora sau atunci când un

<sup>15</sup> R. Simpson, W. E. Coté, *Covering Violence: A Guide to Ethical Reporting About Victims & Trauma*, New York: Columbia University Press, 2006, p. 37.

<sup>16</sup> A. Constanda, „Jurnalistă Antena 3, după ce a transmis în direct de la incendiul din clubul Colectiv: 'Nu pot să nu zâmbesc la gândul că am cea mai mișto meserie din lume'”. *Adevărul*. 1 noiembrie 2015, disponibil la: [http://adevarul.ro/entertainment/tv/jurnalista-antena-3-transmis-direct-incendiul-clubul-colectiv-nu-nu-zambesc-gandul-cea-mai-misto-meserie-lume-1\\_5635e0c3f5eaafab2c358b46/index.htm](http://adevarul.ro/entertainment/tv/jurnalista-antena-3-transmis-direct-incendiul-clubul-colectiv-nu-nu-zambesc-gandul-cea-mai-misto-meserie-lume-1_5635e0c3f5eaafab2c358b46/index.htm) (accesat în 16.10.2020).

interes public major prevalează (art. 2.1.4). În mod similar și codul deontologic adoptat de Clubul Român de Presă, obligă jurnaliștii să respecte viața privată a cetățenilor (art. 4), însă recomandă păstrarea confidențialității identității doar pentru trei categorii de persoane: minorii, bolnavii aflați în situații dificile și victimele unor infracțiuni (art. 4).

Dacă prevederile codurilor deontologice naționale nu sunt destul de explicate, jurnaliștii pot căuta răspunsuri în alte coduri de conduită, cum ar fi spre exemplu „Ghidul de bune practici pentru mediatizarea situațiilor traumatice”<sup>17</sup>, ce conține suficiente recomandări etice legate de acoperirea eficientă și responsabilă a situațiilor tragice.

### Concluzii

Evenimente tragice, care implică un număr semnificativ de pierderi de vieți omenești, ridică anumite provocări etice jurnaliștilor, care se găsesc prinși între două obligații contradictorii: obligația de a informa complet publicul și obligația de a trata cu decență și compasiune persoanele afectate de aceste evenimente. Trei categorii importante de public, victimele, comunitatea și jurnaliștii, sunt afectate în mod diferit de aceste evenimente. Jurnaliștii care acoperă evenimente tragice au o responsabilitate enormă: publicul și, în special, comunitatea în care a avut loc tragedia depind de presă pentru a avea acces la informații de încredere, care să le ofere siguranță, iar familiile și rudele victimelor, precum și supraviețuitorii trebuie tratați cu respect și compasiune, fără a le spori suferința. Această responsabilitate devine și mai apăsătoare dacă ne gândim că jurnaliștii, la rândul lor, sunt profund impresionați de tragediile despre care relatează.

Chiar dacă în România cele mai importante coduri deontologice nu conțin recomandări foarte detaliate legate de modul în care ar trebui relatate evenimentele tragice, jurnaliștii pot ține cont de principiile etice fundamentale care impun tratarea victimelor, a supraviețuitorilor și familiilor acestora cu respect, compasiune, sensibilitate și evitarea mediatizării excesive a acestor cazuri de tragedie pentru a nu amplifica suferința celor direct afectați.

<sup>17</sup> J. Hight, F. Smyth, *Tragedies & Journalists: a guide for more effective coverage*, Dart Center for Journalism & Trauma, 2003, [www.dartcenter.org](http://www.dartcenter.org).

### ***Bibliografie / Bibliography:***

Christians, Clifford G., Fackler, Mark, Rotzoll, Kim B., McKee, Kathy B. *Etica mass-media. Studii de caz*, Polirom, Iași, 2001.

Constanda, Alexandra, "Posturile TV, puse la zid pentru imaginile dureroase cu părinții victimelor din Caracal. Membru CNA: Un interes meschin și cinic", *Adevărul.ro*, 29 iulie 2019, disponibil la: [https://adevarul.ro/entertainment/tv/posturile-tv-puse-zid-imaginile-dureroase-parintii-victimelor-caracal-membru-cna-un-interes-meschin-cinic-1\\_5d3ebee6892c0bb0c6f904c9/index.html](https://adevarul.ro/entertainment/tv/posturile-tv-puse-zid-imaginile-dureroase-parintii-victimelor-caracal-membru-cna-un-interes-meschin-cinic-1_5d3ebee6892c0bb0c6f904c9/index.html)

Constanda, Alexandra, „Jurnalistă Antena 3, după ce a transmis în direct de la incendiul din clubul Colectiv: 'Nu pot să nu zâmbesc la gândul că am cea mai mișto meserie din lume'", *Adevărul*, 1 noiembrie 2015, disponibil la: [http://adevarul.ro/entertainment/tv/jurnalista-antena-3-transmis-direct-incendiul-clubul-colectiv-nu-nu-zambesc-gandul-cea-mai-misto-meserie-lume-1\\_5635e0c3f5eaafab2c358b46/index.htm](http://adevarul.ro/entertainment/tv/jurnalista-antena-3-transmis-direct-incendiul-clubul-colectiv-nu-nu-zambesc-gandul-cea-mai-misto-meserie-lume-1_5635e0c3f5eaafab2c358b46/index.htm)

Gortner, E.M., Pennebaker, J.W., "The Archival Anatomy of a Disaster: Media Coverage and Community-wide Health Effects of the Texas A&M Bonfire Tragedy", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(5)/2003, pp. 580-603, <http://dx.doi.org/10.1521/jscp.22.5.580.22923>.

Hawdon, James; Oksanen, Atte; Räsänen, Pekka, "Media Coverage and Solidarity after Tragedies: The Reporting of School Shootings in Two Nations", *Comparative Sociology*, no. 11/2012, pp. 845–874, <http://dx.doi.org/10.1163/15691330-12341248>.

Hight, Joe, Smyth, Frank, *Tragedies & Journalists: a guide for more effective coverage*, Dart Center for Journalism & Trauma, 2003, [www.dartcenter.org](http://www.dartcenter.org).

Realitatea.net, „#Colectiv. Andreea Esca, postare cutremurătoare: Acum e prea mult, nu mai pot. Mamă, iarta-mă...", 12 noiembrie 2015, disponibil la: [http://www.realitatea.net/colectiv-andreea-esca-postare-cutremuratoare-acum-e-prea-mult-nu-mai-pot-mama-iarta-ma\\_1828839.html#ixzz3zBlxHodL](http://www.realitatea.net/colectiv-andreea-esca-postare-cutremuratoare-acum-e-prea-mult-nu-mai-pot-mama-iarta-ma_1828839.html#ixzz3zBlxHodL)

Scanlon, Joseph, "Research about the Mass Media and Disaster: Never (Well Hardly Ever) The Twain Shall Meet", în *Disciplines, Disasters and Emergency Management*, ed. David A. McEntire, Illinois: Charles C Thomas Publisher Ltd. Springfield, 2006, pp. 75 - 94.

White, Aidan, *To Tell You the Truth: The Ethical Journalism Initiative*, Belgium: International Federation of Journalists, 2008.

Whitehouse, Ginny, "Newsgathering and Privacy: Expanding Ethics Codes to Reflect Change in the Digital Media Age", *Journal of Mass Media Ethics*, 25/2010, pp. 310-327.